

wandelroute delfgauw

natuur - architectuur - kunst

groen mooi dorps ruim

Beste medebewoners van Delfgauw,

In het Leefbaarheidsplan Delfgauw 2010-2013, dat de gemeente Pijnacker-Nootdorp samen met de bewoners en betrokken organisaties heeft gemaakt, is het groen één van de vijf gekozen thema's. Het kan beter met het groen in Delfgauw, zo werd door bewoners aangegeven bij de bezoeken met de gele wijkbus.

Natuurlijk kan het altijd beter, maar laten we ook kijken naar al het moois dat we wel in en om Delfgauw hebben. Daarom hebben wij, de bewoners, de bezienswaardigheden in Delfgauw op het gebied van natuur, architectuur en kunst geïnventariseerd en in deze brochure voor u in beeld gebracht.

Wij bieden u deze brochure en wandelkaart met veel trots aan. Neemt u eens de moeite om de routes te wandelen en stil te staan bij de vele bijzondere gebieden, kunstwerken en gebouwen in ons mooie Delfgauw. Geniet van uw wandelingen! Dank aan de gemeente Pijnacker-Nootdorp, wijkmanager Peter van der Sman in het bijzonder, die het ons dankzij het wijkgericht werken mogelijk heeft gemaakt om deze brochure voor u te maken.

Cora Cox
Hans Meijerrathken
Johan Molenbroek
Snježana Topolščak

natuur - architectuur - kunst

Tussen Delft en Rotterdam, aan de grens van de gemeente Pijnacker, ligt de oude dorpskern Delfgauw. Parallel aan de A13 is vanaf de jaren '90 van de vorige eeuw de nieuwe wijk Emerald gebouwd. Samen vormen zij Delfgauw.

Oud Delfgauw

Delfgauw is van oorsprong een agrarisch buurtschap aan twee bebouwingslinten (de Delftsestraatweg en de Noord- en Zuideindseweg) en de Pijnackerse Vaart. Vanaf het begin van de twintigste eeuw ontwikkelde dit buurtschap zich langs deze historische linten tot een dorp. De Delftsestraatweg kreeg door zijn verbindende positie tussen Delft en Pijnacker een meer stedelijk karakter, terwijl de Noord- en Zuideindseweg hun landelijke karakter, een lint met boerderijen en grote erven, behielden. Voor en na de tweede wereldoorlog werden enkele op zichzelf staande buurten gebouwd: de Graaf Willem II buurt in het noordwesten van Delfgauw en vervolgens de Burgemeestersbuurt in het zuidwesten.

Emerald

Emerald is een wijk met circa 2.400 woningen, een winkelcentrum en een voorzieningencollier. Het voorzieningencollier bestaat uit drie basisscholen, huurappartementen voor 55+, het seniorencomplex, bedrijfsruimtes voor een medisch centrum, alsmede een sporthal inclusief horecavoorziening en jongerenclub. De wijk is genoemd naar de blauwgroene edelsteen emerald. Deze kleuren kenmerken de woonwijk, die ruim en landelijk is en wordt omringd door een groen en waterrijk gebied. Het agrarische karakter van het gebied wordt onderstreept door de ecologische strook die de wijk doorkruist en de landelijke gebieden verbindt met de wijk.

Bij het ontwerpen van Emerald door het stedenbouwkundige bureau Plein 11 uit Arnhem is extra aandacht geschonken aan de oorspronkelijke flora en fauna van het poldergebied. Dit komt onder meer tot uitdrukking in een ecologische zone, met daarin een knotwilglaan, een appelboomgaard en rietoevers. De wijk onderscheidt zich ook door toepassing van een bijzonder waterzuiveringsstelsel, de eerste dieptewarmtepomp en een ecobuurt.

1 Boerderij 'Onder de zeven linden' Delftsestraatweg 280
De zeven linden voor de boerderij staan op de landelijke lijst van monumentale bomen. Daarmee hebben deze zeven bomen een beschermde status. Waarschijnlijk zijn de bomen even oud als de boerderij uit 1860 omdat ze op een foto uit 1929 al een flinke afmeting hebben. Door het regelmatige snoeien is de diktegroei binnen de perken gebleven. Tegenwoordig is het gebruik van leibomen erg in de mode maar voor de boerderij staan ze zoals het hoort. Ze staan aan de zuidzijde; zo geven ze schaduw, dus koelte in de zomer aan de boerderij waar van oorsprong kaas werd gemaakt. Daarnaast leverde het snoeihout brandstof voor het fornuis. De Laan der Zeven Linden is naar deze bomen vernoemd.

2 Bloemrijke berm Laan der Zeven Linden
In de wijk Emerald tref je tal van bloemrijke bermen aan. In het voorjaar bloeien de narcissen. Daarna groeit een groot aantal soorten wilde planten. De bermen worden maar 2 keer per jaar gemaaid. De eerste maaibeurt is na de bloeitijd, zodat planten voldoende tijd hebben om hun zaad te verspreiden en zich te handhaven. De paarse bloem op de foto is Knoopkruid. In de bermen kan je o.a. Duizendblad, Boerenwormkruid, Gele Morgenster en Akkermelkdistel aantreffen. Afbeeldingen van wilde planten in Nederland zijn te vinden op www.wilde-planten.nl. Sommige delen van het openbaar groen in de wijk worden met schapen beheerd.

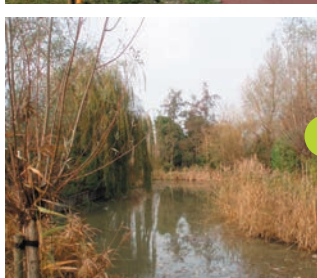
Helofytenfilter
De wijk Emerald kent een zogenoemd gesloten systeem voor opvang van het regenwater. Het regenwater komt niet in het riool terecht, maar in de sloten van de wijk. Het water in de wijk wordt rondgepompt en komt door het helofytenfilter, ook wel zuiveringsmoeras genoemd, waar het op een natuurlijke manier door waterplanten gezuiverd wordt. Voor meer informatie: zie het bord van het Hoogheemraadschap Delfland.

3 Fietsroute Zoetermeer-Delft
De fietsroute dwars door Emerald maakt onderdeel uit van een hoogwaardig netwerk van fietspaden tussen Zoetermeer, Delft en Rotterdam dat in opdracht van de Provincie Zuid-Holland is aangelegd. Doel van dit netwerk is om het fietsgebruik te stimuleren en zo bij te dragen aan de bereikbaarheid en leefbaarheid van de Randstad. Dit fietspad loopt van Delft tot Zoetermeer en gaat langs de N470. De route is niet alleen voor woon-werkverkeer interessant, ook voor de recreatieve fietser biedt de route veel moois. Vanaf het fietspad heeft u bijvoorbeeld een goed uitzicht op de Zuidpolder van Delfgauw.

4 Ecozone Zuideindseweg
Door de wijk Emerald loopt een ecologische zone die is ingericht met bosmilieus en natte leefmilieus. Het laatste milieu bestaat uit bosjes, hooiland, oevervegetaties en water (waterplanten en drijfplanten). Door deze inrichting kan een gevarieerde planten- en dierenwereld ontstaan. In rietzomen kunnen allerlei soorten vogels broeden zoals Meerkoot, Waterhoen, Kleine karekiet en Rietgors. Ondiep water is een belangrijke broedplaats voor vissen, kikkers en andere amfibieën. (Natte) hooilandjes zijn belangrijk voor insecten, zoals vlinders, bijen en zweefvliegen. De oeverbosjes bieden weer een schuilplaats aan kleine zoogdieren als muizen, wezels en egels. Padden en salamanders overwinteren er. Op www.soortenbank.nl zijn afbeeldingen van deze dieren te vinden.

6 Boomgaard Hollandsche Tuyn
In Delfgauw tref je een groot aantal boomsoorten aan, zoals Tamme kastanje, Populier, Gewone es, Amerikaanse eik en Schietwilg. Bij de Hollandsche Tuyn is een boomgaard aangelegd met o.a. appelbomen.

7 Ecoplas Delfgauw
De ecoplas dient onder meer als waterbuffer voor de wijk. De oevers zijn natuurvriendelijk aangelegd. Bij een dergelijke oever wordt er zowel bij de aanleg als bij het beheer nadrukkelijk rekening gehouden met de natuur. Dit betekent bij de aanleg dat de overgang tussen water en land geleidelijk wordt ingericht. Op deze geleidelijke overgangszonen kunnen verschillende plantensoorten zich ontwikkelen en zo levensvoorwaarden bieden aan diverse diersoorten waaronder amfibieën. De oeverbegroeiing wordt minder vaak gemaaid, om bijvoorbeeld rietvogels voldoende nestgelegenheid te bieden in het voorjaar. Let ook eens op de vele soorten watervogels die je kunt aantreffen op de plas. Over Delfgauw trekken relatief veel vogels, omdat ten zuiden en ten noorden voeder- en rustgebieden zijn: de Ackerdijkse Plassen en de Delftse Hout.

8 Paadje met knotwilgen
Naast de ecoplas bevindt zich een paadje met knotwilgen. De knotwilg is een cultuurhistorisch en natuurlijk fenomeen. Hij speelt al eeuwen een rol van betekenis. Vóór het begin van de jaartelling werden al wilgentenen (de takken van de wilg) gebruikt voor het bouwen van huizen, het vlechten van gebruiksvoorwerpen en voor bodem- en oeverbescherming. Door om de paar jaar de takken van de wilg af te zagen, ontstaat boven in de boom een verdikking (stooft). Waar in de verdikking water blijft staan, gaat de boom inrotten. Hierdoor ontstaan holten. Met name op oudere knotbomen kan een uitbundige plantengroei tot ontwikkeling komen. Het vermolmd hout is een ideale groeiplaats voor mossen en planten als Varen, Bitterzoet en Vlier. Holten in knotwilgen bieden broedgelegenheid aan vogels. Kauw, Holenduif en Wilde eend zijn bekende bewoners van knotwilgen, maar de allerbekendste is toch wel de Steenuil. Meer dan de helft van de in ons land voorkomende Steenuilen broedt in knotwilgen.

9 Pijnackerse Vaart
Al in de 17^e eeuw was sprake van tuinbouw in Delfgauw. De Pijnackerse Vaart die Delft sinds de 16^e eeuw met Pijnacker verbindt, heeft bij de ontwikkeling van de tuinbouw een grote rol gespeeld als aan- en afvoeroute voor de tuinbouwproducten. Sinds eeuwen is de Pijnackerse Vaart ook een belangrijk onderdeel van het watersysteem in Pijnacker-Nootdorp. Overtollig water uit diverse polders wordt via de Vaart naar de Schie geleid.

waardevolle natuur

1 Boerderij De zeven linden 1860
 Architect: onbekend
 De boerderij is een gemeentelijk monument. De karakteristieke detaillering van de deurpartijen en de vensters zijn in stand gebleven. De boerderij is van een driebeukig type.

2 Dijkwoningen 2008
 Architect: Klunder Architecten, Rotterdam
 Aantal: 12 woningen aan dijk
 Hoogteverschillen van de situatie zijn opgelost middels split level. Parkeren via carport op het perceel in de achtertuin. Dankzij het slimme gebruik van niveauverschil zijn de hoofdentrees van de woningen benadrukt met een toegang via een trap en tegelijkertijd wordt de privacy van de woningen zelf gewaarborgd.

3 Het Winkelcentrum 2000
 Architect: KCAP, Cees Kristiaanse Architects en Planners, Rotterdam
 Aantal: Winkels met daarboven 60 koopappartementen
 Het gebouw zorgt samen met het seniorencomplex voor markering van het centrum van de wijk. Door middel van een hellingbaan kunnen de bewoners van woningen op de bovenlagen op de rondlopende straat 'voor de deur' parkeren. Door de ronde vorm is een rustige binnentuin gecreëerd. De gevels zijn gemetseld met hergebruikte bakstenen en bekleed met een milieuvriendelijke houtsoort.

4 Het Seniorencomplex 2000
 Architect: KCAP, Cees Kristiaanse Architects en Planners, Rotterdam
 Aantal: Het seniorencomplex met 111 appartementen
 Het seniorencomplex, dat eigendom is van woningcorporatie Vestia, heeft een overdekt atrium met een gemeenschappelijke ruimte, diensten en commerciële ruimtes. In de jaren negentig van de vorige eeuw is ruim gebruik gemaakt van bouwtechnische en ruimtelijke aspecten van atriumgebouwen. Voorbeelden ervan zijn het Ministerie van VROM en het Stadhuis in Den Haag.

5 Ecowoningen 1999
 Architect: Spring architecten, Rotterdam
 Aantal: 52 Eco woningen
 Dit is één van de eerste ecobuurtjes. De wateroevers zijn privé eigendom. De buurt is autovrij. Bewoners parkeren aan de rand van de buurt. Er is gebruik gemaakt van groene afscheidingen, zonnecollectoren en milieuvriendelijke materialen. Aan deze woningen zijn hoge eisen gesteld ten aanzien van het ecologische ontwerp en materiaalgebruik. Zo zijn ze o.a. voorzien van zonnegascombi en vloerverwarming. Een groot aantal woningen grenst aan aangelegde vijvers.

6 Boerderij Nooitgedacht begin 20e eeuw (1902-1912)
 Architect: onbekend
 Begin 20e eeuw is deze boerderij gebouwd. Behoudens enkele toevoegingen is de bouwmassa in originele staat gebleven. Het voorhuis is dwarsgeplaatst. De stal en de wagenshuur zijn onderdelen ervan. Gemeentelijk monument.

7 Boerderij Willemshoeve eerste helft van 17e eeuw
 Architect: onbekend
 De boerderij is van het driebeukige hallenhuistype met een naar links uitgebouwd voorhuis. De boerderij is een gemeentelijk monument. Het hogere stalgedeelte dateert uit de 19e eeuw. Het voorste woongedeelte heeft een rieten dak. De karakteristieke detaillering van de vensters uit 18e en 19e eeuw is in stand gebleven. Ondanks vernieuwing van het stalgedeelte van het gebouw is het gebouw een goed voorbeeld van een vroeg 17e eeuwse boerderij.

8 Het Carré 2003 Woningcorporatie Rondon Wonen
 Architect: Splinterarchitecten, Den Haag
 Aantal: 49 huurwoningen
 Pilotproject en voorbeeld project duurzaam wonen. Duurzaam integraal systeem van koelen, verwarmen en ventileren. Elke woning is uitgerust met een warmtepomp, warmtewisselaars, een ventilatiesysteem en zonnepanelen. Het energiesysteem is duurzaam. Ook zijn in de woningen duurzame materialen gebruikt zoals speciale gipsblokken, vloerafwerking en duurzaam geproduceerd hout. De woningen zijn ook zeer goed geïsoleerd en uitgerust met extra isolerend glas. De woningen hebben geen gasaansluiting. Dit complex komt als enige in de regio voor in het boek 'Gebouwen van Het Plastische Getal'. Het plastisch getal is in de architectuur een speciale verhouding waarmee een hele reeks van met elkaar verbonden verhoudingen samenhangt. Deze verhoudingen vormen de grondslag van een verhoudingenleer, ontwikkeld door de priester en architect Dom Hans van der Laan (1904-1991).

9 Waterwoningen 2005
 Architect: van Tilburg, Ibelings von Behr architecten, Rotterdam
 Aantal: 24 woningen
 Dit zijn drie lagen hoge twee-onder-éénkapwaterwoningen. Het wonen is op de eerste verdieping - een zogeheten beletage. Een bel-etage, of piano nobile, is de eerste verdieping of hoofdetaage bij voorname huizen, kastelen en paleizen. De tuinen zijn zeer mooi gelegen aan een van de waterzones in Delfgauw.

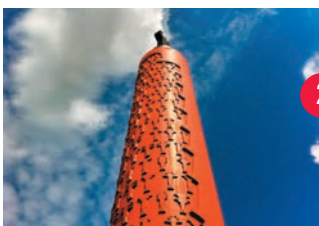
10 Villa van Geenen - de Jong 2009
 Architect: Bureau Steenhuis Bukman, Delft
 Het huis staat op één van 10 vrije kavels van ca 600 m² waarop kopers zelf vrijstaande villa's met een voetprint van ca 150 m² konden ontwikkelen. De villa heeft een verfijnd gebruik van baksteen en een eigentijdse uitstraling. Ze is zorgvuldig gepositioneerd op het perceel ten opzichte van andere bebouwing en water.

Verschillende typen "rand" bebouwing 11 12 13
 Verschillende stedenbouwkundige opzet van "randbebouwing". Met voortuin of achtertuin naar de rand van het oude dorp toegericht, met of zonder doorkijkjes naar het achterliggende gebied.

goede architectuur

1 Vluchtberg Krijn Giezen
Kunstenaar Krijn Giezen is bekend van zijn pioniersrol in de land art, de ecologische en de conceptuele kunst in Nederland. Normaal wordt puin en overvloedige grond in nieuwbouwwijken voor veel geld afgevoerd. Giezen heeft de grond hergebruikt in de vorm van een kunstwerk. Deze heuvel, oorspronkelijk veel hoger gepland, komt om privacy van bewoners van aangrenzende percelen niet te schenden, tot maar 4 meter boven het maaiveld van de wijk.

2 Kolom van de Mensenrechten Kees Verschuren
De Kolom staat op de rotonde in het zuiden van Emerald. In de kolom zijn mensfiguren in diepreliëf te zien die met armgebaren allerlei letters aangeven en zo zinnen in de Engelse taal vormen. De tekst behelst de eerste twee regels uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De figuur boven op de kolom vertegenwoordigt het individu met de Engelse letter 'I' oftewel 'Ik', hetgeen verwijst naar de relatie van het individu met alles om hem heen en omgekeerd.

3 Changing the Speed Adriaan Rees
Het kunstwerk van Rees is direct achter het transparante geluidsscherm van de N470 gesitueerd en bestaat uit een aantal heuvels. De hoogste heuvel dient als sokkel voor een groot keramisch beeld. Het beeld stelt een waterwezen voor, dat oprijst uit het water met een kroon van parels. De parels zijn witte keramische bollen, die op de heuvels en onder de Japanse kersenvormen geplaatst zijn. De tuin verwijst naar een Japanse meditatie tuin en straalt een oase van rust uit in tegenstelling tot de voortrazende auto's in nabijheid.

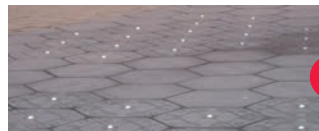
4 Geschiedenis van het maaiveld Lilian Roosenboom
Waar nu Emerald is gebouwd waren vroeger veeteelt en glastuinbouw bedrijven. Roosenboom laat dit gedeelte van de geschiedenis van Delfgauw met twee typen tegels zien: één met een bladrelief, de ander met glas. De tegels zijn verspreid in de ecobuurt geplaatst.

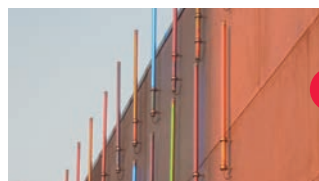
5 Rare citizens David Veldhoen
Als bijdrage aan het kunstproject in de nieuw opgezette wijk Emerald, maakte David Veldhoen een groot tableau van 7,5m x 5m dat vlak onder de waterspiegel is geplaatst. De kwaliteit van het water is nu onvoldoende om het tableau scherp te kunnen zien. De bedoeling van de kunstenaar is dat, zodra de waterkwaliteit verbetert, de afbeelding met de twee handen en daarin de salamander steeds beter zichtbaar zal zijn.

6 Tintatorium Plus Ultra Adriaan Nette
Het is volgens de kunstenaar een observatorium van aardetinten. De eerste bewoners van Emerald is gevraagd wat aarde van hun oorspronkelijke woonplek aan hem te sturen. De ingeleverde grond is verwerkt in glazen bollen in de bovenrand. Het is een cirkel gelijk aan de wereldbol en de plaatsnamen wijzen ook in de juiste richting. Zo kan je een wereldreis maken in je eigen wijk.

7 Vluchtige betoveringen La Salle
De kunstenaarsgroep La Salle heeft de inrichting van het centrum van Delfgauw mede vormgegeven en een ontwerp gemaakt voor het trottoir naast de sporthal. Deze groep heeft de waterloop langs de scholen doorgezet tot in het centrum met honderden zeskantige tegels, waarvan een deel met een kristalstructuur en glazen 'kattenogen'.

8 Lichtkunst Herman Kuijjer
Op de zijgevel van de sporthal in de richting van het winkelcentrum spettert, wanneer het donker is, het lichtkunstwerk van Kuijjer. Het kunstwerk is gemaakt met tl-buizen in waterdichte kokers met in elke koker twee kleurenfilters. De kleurenfilters zijn zo geplaatst dat er een boeiend kleurenspeel ontstaat.

9 Windzakken en speelbeesten Ester van de Wiel
Het werk van Ester van de Wiel is geïntegreerd in de drie aaneengesloten schoolpleinen van de basisscholen van Delfgauw. Het werk bestaat uit teksten op de grond en bestrate heuveltjes. Het is zodanig gemaakt, dat het lijkt alsof er dieren onder de oppervlakte leven. Om de begrenzing van de schoolpleinen aan te geven heeft zij palen met windzakken gemaakt, waarop kindertekeningen zijn afgebeeld.

10 Tuinenlandschap Jeroen van Westen
Dit kunstproject staat niet op de kaart aangegeven omdat het geheel Emerald betreft. Het kunstproject van Van Westen heeft tot doel gehad de identiteit van Emerald te versterken door middel van de inrichting van het openbaar groen en de particuliere tuinen. Huis aan huis is de brochure TUINENLANDSCHAP verspreid met daarin adviezen voor de inrichting van de tuin. De hoveniers uit de omgeving werkten hieraan mee.

11 Hot Dogs Erica van Broekhuysen
Deze kunstenaar heeft de drie elementen van keramiek in speelse opzet geplaatst. Dit kunstwerk (drie kleurrijke hondjes in interactieve houding) is ook een zit- en speelobject voor kinderen uit de wijk.

12 Ichthus Henk Tieman
Het gebouw waarin zich op dit moment kindercentrum Koeskoes en Centrum voor Jeugd en Gezin bevindt, was oorspronkelijk een christelijke school. Aan de gevel is dit reliëf geplaatst waarin diverse symbolen zijn verwerkt. Zo toonde dit gebouw haar basis van geloof en hoop buiten aan de muur. De vis - in het Grieks ICHTHYS - en het kruis zijn christelijke symbolen. Het water staat voor het leven, de zon voor het licht en de bal is het speelgoed van een kind.

betekenisvolle kunst

nog een print? ga naar
www.pijnacker-nootdorp.nl/wandelroutedelfgauw

teksten en foto's
Cora Cox
Hans Meijerrathken
Johan Molenbroek
Snjezana Topolscak

met ondersteuning van
gemeente Pijnacker-Nootdorp

ontwerp en opmaak
Snjezana Topolscak

drukwerk
Drukkerij Nivo Emerald-Ruyven

gemeente

Pijnacker-Nootdorp

